

הדיונים על חנינה כללית לקראת כל שימחה לאומית מסוכנים - שכן נוצרת בציבור התחושה שבקרב ייסגרו התיקים הפליליים

מים משפטיים ופנולוגיים" הגיש באוניברסיטה העברית בירושלים. כיום פועל ד"ר סבה במסגרת המכון לקרימינולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים. בתשובה לשאלות כתב, "העולם הזה" אמר ד"ר סבה:

ד"ר לסלי סבה (39) נודד מגונדון והשלים את התואר הראשון בקרימינולוגיה באוניברסיטת אוכספורד. את חיבור עבודת הדוקטוראט שלו בנושא: "החנינה האישית והחנינה הכללית - היב

רק בוא השלום

מצדיקה חנינה כללית

„תעודת יושר“, צריכה להיות עניין של זכות. הגינת לכל עבריין שריצה את עונשו ובמשך תקופה סבירה נמנע מעבירה כלשהי על החוק. האמת היא שזוהי שבע שנים מונחות בפני הכנסת הצעות-חוק שונות בנושא זה. אך בגלל היעדר לחצים פוליטיים מצד קבוצות-כוח, אין הנושא זוכה לטיפול פרלמנטארי נאות. ואין התקדמות כלשהי בתהליך החקיקה.

● האם קיים בעקרון החנינה ערך יסודי כלשהו של היהדות?

הרעיונות של חסד ורחמים בנודאי שאינם זרים למישפט העברי. ד"ר חיים גבריהו מרבה למצוא במקורות העבריים דוגמות של חנינה כדוגמת חנינת דויד לאב-שלום. או מות נבוכדנאצר והחנינה שהביאה לשיחרור יהויכין, מלך יהודה.

יחד עם זאת הייתי מזהיר מללמוד אנאלוגיות מדור-ייקות מתרבות שהיא כה שונה מהחברה המודרנית.

● מהו התפקיד המעשי של החנינה?

החנינה שימשה מאז ומתמיד מעין שסתום למערכת המישפטית. בעיקר בתקופה שבה החוק לא התחשב בעברייני. שלא היה שפוי בדעתו. או באדם שהרג מתוך הגנה עצמית - במוסד החנינה נעזרו כדי להמתיק את דינם. במאתיים השנים האחרונות באה החנינה כדי לתקן עיוות-דין - בעיקר כאשר היה חשש שאדם הורשע על לא עוול בכפו; להמיר את עונשם של עבריינים שנידונו למוות; ולהבטיח חסינות לעדי-המדינה.

● במילים אחרות, החנינה מכסה על עיוותים שיש בחוק?

הנושאים שהביאו לחנינה בתקופות קודמות באו על פיתרוןם בדרכים אחרות. אלא שהמערכת תמיד נתקלת בבעיות חדשות ברוח התקופה. למשל: כאשר חוק מתיישן, בהתאם לרוח הזמן (איסורים על הפלות מלא-כותיות, מיסכב-זכר, זנות וכו') ייתכן ואדם יועמד לדין עקב „חריצות יתר“ של מנגנון התביעה. וכי או לא תהיה אפשרות להמתיק את העונש. ולהסיר את הכתם, מילבד הודקת המוסד החנינה.

אמת, הדבר נובע מתוך כך שתהליך החקיקה מפגר אחרי רוח התקופה.

● האם התפתחות רעיון החנינה הוא אהיד במזמנתו בעולם כולו?

לאור התפקיד השולי של מוסד החנינה. מפליא הדבר כי המוסד הזה מוכר בכל רחבי העולם. היה אומנם נסיון אחד לבטלו. בעיצומה של המהפכה הצרפתית (סוף המאה ה-18) כאשר חוקקו חוקה חדשה, ובה מניעת האפשרות של התערבות מטעם הרשות המבצעת בחוקים ובהוצאתם לפועל. ריבונות המחוקק הודגשה ביותר לעומת ההתנהגות השרירותית של המלכות ש-הופלה.

אלא שכעבור תקופה קצרה נאלצו גם בצרפת להשיב את מוסד החנינה בגלל צרכים של יום-יום, וזאת למרות שמקור רעיון החנינה מוצאו ב„חסדו של המלך הכללי יכול“.

● מה השוני בין „חנינה אישית“ ל„חנינה כללית“?

החנינה הכללית היא בדרך כלל מעשה של חקיקה. המכוון לקטגוריות ולקבוצות שלמות של אנשים. ולא לבודדים.

● מה מטרתה של החנינה הכללית? ישנם למעשה שני סוגים של חנינה כללית.

● האם החנינה שהוענקה גמי שהיה היא מפקח הכללי של המישפטה, יחזקאל סהר, גם היא היתה מושתתת על הערך שהגדרת כי מילים „שיקולים של חסד“?

אם נתעלם מהמיקרה הספציפי של יחזקאל סהר. הרי שניתן לומר שגם בחנינות מסוג זה ישנו אלמנט של חסד. כאן החנינה באה לא להמתיק את העונש, אלא להסיר את הכתם הרובץ על אדם שסיים לרצות את עונשו. והמבקש לפתוח דף חדש בחייו. זה מה שנקרא באירופה „רהביליטציה“.

● זה סוגי-חנינה נפוץ? הצרה היא שרוב העבריינים-לשעבר אינם ערים לעצם

באחרונה נוצרה בציבור ההרגשה שהממשלה מעוניינת במחווה כלפי עברייני הצווארון הלבן

קיומה של חנינה כזאת, כך שהם אינם מבקשים אותה. אבל במיקרה של יחזקאל סהר נוצר רושם של פרוטקציה. יחד עם זאת ייתכן שההסבר הנכון הוא כי רק אנשים במעמדו יודעים על קיום אפשרות של פנייה כזו אל נשיא-המדינה, ומובן שהם זוכים גם לתמיכת דמויות בולטות במימסד.

● מהו הפיתרון המישפטי הצודק, לדעתך, מהכאת הריהביליטציה לשכבות נוספות של עבריינים-לשעבר? האפשרות לפתוח בדף חדש. עם אפשרות להצגת

● מהי חנינה?

מכשיר מקובל בידי שילטונות המדינה המאפשר התערבות בתהליכים המקובלים של מישפט ועונש. מקובל לחלק את מוסד החנינה לשני סוגים: החנינה האישית והחנינה הכללית. יש להבדיל בין התפקידים של שני מוסדות אלה. החנינה האישית היא כידוע סמכות המופקדת בידי נשיא המדינה. אם כי ישנם חילוקי דעות באיזו מידה רשאי הנשיא להפעיל את הסמכות על דעתו הוא. או שמה הוא כפוף להמלצתו של שר-המישפטים.

● האם „חנינה אישית“ מטעם נשיא היא מדינה היא רלווית בעיני הציבור?

בהחלט. מוסד החנינה האישית בא לאפשר התחשבות בנסיבות האישיות של העבריין, כאשר המוסדות המשפטיים הרגילים אינם מאפשרים התחשבות כזאת.

● למשל?

עברייני נידון למאסר לתקופה ארוכה. מאז המשפט חלו שינויים דרמטיים או במצבו או במצב משפחתי. ושיקולים של חסד מחייבים את שיחרורו.

● אתה מתכוון להתחשבות בנסיבות האישיות במקרה כמו של יהושע בן-ציון?

עקרונית. כן. מצב בריאותו של יהושע בן-ציון מהווה שיקול מסוג השיקולים שבכוחם להשפיע על החלטה למתן חנינה. אך במקרה הזה, היו לדעתי שיקולים משכנעים יותר להימנע ממתן חנינה.

● והם?

מסתבר כי מצב בריאותו של יהושע בן-ציון היה חמור כבר בעת עריכת מישפטו. בית-המישפט העליון התחשב במצבו, ובכל זאת הגיע למסקנה ברורה כי עקב פשעיו החמורים אין להקל כלל בעונשו. ומאותם שיקולים הושבו ריקם מקשותיו החמורות ונישנות. הן לוועדת השיחרורים מטעם משרד המישפטים והן לבית המישפט הגבוה לצדק - במהלך ריצוי עונשו. לכן, במיקרה זה, התחשבו במצוקתו הבריאותית של בן-ציון המוסדות המישפטיים המקובלים. ולא היה כל צורך שנשיא המדינה יתערב על סמך שיקולים שנידחו בידי המוסדות המישפטיים.

● במילים אחרות, היה בעצם מתן החנינה ליהושע בן-ציון פגם קונסטיטוציוני?

על שאלה זו יש להשיב באופן חרי-משמעי. שכן קשה להעמיד את השאלות המישפטיות במיבחו של בדיקה שיפוטית. וזאת עקב חסינותו של נשיא-המדינה. הנה עורך-דין אחד הגיש עתירה לבית-המישפט הגבוה לצדק. שהיתה מיועדת לפסול את חוקף החנינה שהוענקה לבן-ציון. בית-המישפט העליון דחה אותה על הסף, למרות שאנחנו יודעים שהרשות השופטת היתה מאוד מורמרת על מתן החנינה הזאת. כפי שהתברר מתוך פומבי שנעשה למכתב שאותו שיגר נשיא בית-המישפט העליון. ד"ר יואל זוסמן. לראש-הממשלה. מנחם בגין.

● לעצם העניין, האם חרג נשיא המדינה ממסכויותיו?

אין ספק ששיקול-דעתו של נשיא המדינה הוא רב ביותר - וכמעט מוחלט. כך שכל עוד אין הוא הורג לחלוטין סמכויותיו. ייתכן ואין לערער כלל על החלטתו. תיו. לעומת זאת, לדעתי על פי הסדר הקיים, שר המישפטים (ובעניינים צבאיים - שר-הביטחון) מכין את החומר לחנינה. ומביא את ההמלצות בפני נשיא המדינה. והוא עצמו אחראי על ההחלטות מהבחינה הציי-בורית ומבחינת האחריות המיניסטריאלית. לדעתי, שר המישפטים אינו רשאי להסתתר מאחרי שיקול דעתו הרחב של נשיא-המדינה. והוא אינו פטור מלהתחשב בשיקולים הרחבים יותר, כגון: פגיעה במערכת השיפוטית. השפעת מתן החנינה מהבחינה הסוגלית על ההגינה הציבורית וטובת הציבור.